

BIEDRĪBA "LATVIJAS SĒKLAUDZĒTĀJU ASOCIĀCIJA", BALSTOTIES UZ SĒKLU AUDZĒTĀJU, LAUKSAIMNIEKU UN NOZARES PĀRSTĀVJU NOVĒROJUMIEM, APKOPOJUSI INFORMĀCIJU PAR SITUĀCIJU SĒKLU AUDZĒŠANĀ UN SAGATAVOJUSI SĒKLU NODROŠINĀJUMA PROGNOZES. KOPSAVILKUMA GATAVOŠANĀ PIEDALĪJĀS AGRORESURSU UN EKONOMIKAS INSTITŪTA, SIA "LATVIJAS ŠKIRNES SĒKLAS", SIA "BALTIC AGRO", SIA "SCANDAGRA", ZS "KALNA SMĪDES" EKSPERTI, KĀ ARĪ SĒKLAUDZĒTĀJS UĢIS VĪTIŅŠ. DATUS PĒC STĀVOKĻA UZ ŠĀGADA 18. SEPTEMBRI APKOPOJUSI LATVIJAS SĒKLAUDZĒTĀJU ASOCIĀCIJAS VĀLDES PRIEKŠSĒDĒTĀJA ANDA RŪTENBERGA-ĀVA.

Raža un tās kvalitāte sēklu laukos nav iepriecinoša

DABAS APSTĀKĻU IETEKME

2025. gada dabas apstākļi būtiski ietekmēja sēklu audzēšanu un ražu gan drīz visiem kultūraugiem, tomēr ietekme atšķīrās atkarībā no kultūrauga veida un ģeogrāfiskās atrašanās vietas. Kopumā sēklu ražas stiebrzālēm un tauriņziežiem būs zemākas nekā 2024. gadā, tomēr precīzāku novērtējumu septembra beigās nav iespējams sniegt, jo sēklu novākšana un attīrīšana nav pilnībā pabeigta.

Slikto laikapstākļu dēļ kulšanas darbi ievilkās un cieta arī sēklas kvalitāte. Galvenie negatīvie faktori bija auksts un mitrs laiks, kas ietekmēja apputeksnētāju (kukaiņu) aktivitāti – kukaiņi nelidoja pietiekami, tādējādi daudziem kultūraugiem, piemēram, āboliņiem, ziedgalviņās sēklas nebija aizmetušās, un gaidāmās ražas ir ļoti minimālas. Stiebrzālēm novāktajā ražā ir būtiski vairāk tukšo sēklu, kas tiek atšķīrotas tīrīšanas procesā. Zirņi, lietū sagāzoties, sāka pūt no apakšas, pupas neno-gatavojās pilnībā, bet pākšaugiem kopumā klimatiskie apstākļi bija nedaudz labvēlīgāki, kaut arī ražība ir zem vidējā rādītāja.

Cēsu novadā augsnes bija pārmitras visu sezonu, kas būtiski apgrūtināja lauka darbus – augsnes apstrādi, sēju, kopšanu un ražas novākšanu. Dažus kultūraugus pat nebija iespējams iesēt, kā arī ierīkot zaļmēslojuma papuves vai starpkultūras. Pārmitrās vietās kulšana notika tikai izla-ses veidā, atstājot daļu platību nenovāk-tas, tādējādi vēl vairāk samazinot ražību. Kopējais ražas kritums tiek lēsts aptuveni 30–50 procenti. Visi lauka darbi bija aiz-kavējušies vidēji par 30 dienām, kas nega-tīvi ietekmē ne tikai šāgada ražu, bet arī nākamās sezonas sējplatību sagatavošanu un ziemāju sēju.

Arī citi kultūraugi, piemēram, facēlija, pēc sējas dīgstu fāzē izzūn, jo anaerobos

(skābekļa trūkuma) apstākļos saknes nespēja attīstīties. Tādējādi tika zaudēts augstas kategorijas sēklas materiāls, un, neraugoties uz sējumu apdrošināšanu, zaudējumi netika kompensēti. Griķiem pietrūka siltuma, un apputeksnēšana nenotika pietiekami, kas arī samazināja ražu.

IZAICINĀJUMU NETRŪKA GAN BIOĻĢISKAJIEM, GAN INTEGRĒTAJIEM SĒKLAUDZĒTĀJIEM

Bioloģiskajā sēklkopībā šis ir bijis izaicinājumiem pilns gads – nezāles dominē, mitrums ir pārmērīgs, un izmaksas ievērojami pieaugušas. Ražas tonnas ir novāktas, tomēr – vai izdosies visu nokulto novest līdz sēklas kvalitātei, patlaban spriest ir pārāgri. Ļoti satraucoša ir slimību ietekme un sēklu dzīvības rādītāji. Ziemāju sēklu gatavošanas procesā saskāramies ar iepriekš nepieredzētu slimību – melnplauku. Tāpat būtiski kavē darbus Valsts augu aizsardzības dienesta (VAAD) lēnā darbība, kas jau tā iekavēto

sezonu padara vēl saspringtāku. Šo tendenci redzam vairākās sēklaudzēšanas saimniecībās.

Dabas apstākļu negatīvā ietekme bioloģiskās sēklas ražošanā bija vēl izteiktāka nekā konvencionālajā saimniecībā. Gan bioloģiskajos, gan integrētajos laukos āboliņš nereti pārauga pamatkultūras, piemēram, miežos un vasaras kviešos – tos bija grūti nokult. Āboliņiem ziedgalviņas bieži bija tukšas vai pustukšas sēklas, jo apputeksnētāji – kukaiņi – lietainajos un aukstajos laikapstākļos nebija aktīvi.

Ziemāju labībām raža salīdzinoši laba, bet laikapstākļu ietekmē graudi sīki, jānošķiro līdz pat 30 procentiem, lai iegūtu labu sēklas materiālu. Dažviet bažas rada dīgtspēja, jo graudiem pārlieku mitrā laikā ietekmē nebija iespējas iziet nogatavošanās procesu. Vasarājiem raža mazāka, kvalitāte patlaban vēl nav īsti skaidra.

Kartupeļiem situācija ir īpaši smaga – raža zema, bumbuļi nelieli. Daudzviet izplatījušās slimības – lakstu puve uz

bumbuļiem, no atvērtajām atvārsnītēm viegli iekļūst bumbuļos dažādi citi patogēni, kas veicina arī slāpās puves. Madonas pusē sēklas kartupeļus pat nebija iespējas iestādīt. Arī par kartupeļiem pieejamo vietējā pavairojuma sēklas materiālu varēs spriest tikai janvārī, februārī, kad sāksies sēklas kartupeļu sertifikācijas process.

SĒKLAS KVALITĀTE

Šajā sezonā lielākās bažas sēklu kvalitātē rada dīdžība un kopējā nogatavošanās pakāpe, ko būtiski ietekmējuši laikapstākļi.

Mitruma un novākšanas kavēšanās. Daudzviet sēklas novāca pārāk mitras, jo bieži nokrišņi apgrūtināja savlaicīgu un sausas ražas novākšanu. Mitrais laiks ietekmēja žāvēšanas apstākļus, kas savu kārt var pasliktināt dīdžību.

Vēla nogatavošanās. Sēklu nogatavošanās šogad aizkavējās par 2–3 nedēļām, un daļa saimnieku bija spiesti novākt arī nenogatavojušās sēklas, īpaši stiebrzālēm, kurām nogatavošanās process turpinās arī pēc novākšanas. Cik lielā mērā šī *pēcbriede* būs notikusi, rādīs dīdžības analīzes un sertifikācijas rezultāti.

Sertifikācijas statuss. Patlaban (septembra trešajā nedēļā) vasarāju sēklu sertifikācija vēl nav uzsākta, savukārt ziemas kviešiem tā ir sākusies, tomēr rezultāti vēl nav zināmi. Skaidrs ir tas, ka pārmērīgs mitrums, visticamāk, negatīvi ietekmēs sēklas kvalitāti.

Pozitīvi izņēmumi. Selekcionāru tiesību pārstāvis AREI ziņo, ka atsevišķos gadījumos, piemēram, ziemas kviešu šķirnei 'Brigens', gaudi uzrādījuši ļoti labus kvalitātes rezultātus, tomēr tas neattiecas uz visiem sējumiem.

SĒKLU NODROŠINĀJUMS

Nemot vērā būtisko ražības kritumu, šajā sezonā daudziem kultūraugiem sēklas ir saražotas nepietiekamā daudzumā. Trūkums sagaidāms šādiem kultūraugiem: miežiem, griķiem, pākšaugiem (tostarp zirņiem, lauka pupām), facēlijām, eļļas rutkiem, sarkanajam un inkarnāta āboliņam, kartupeļiem.

Sēklu ražas daudzviet ir zem vidējā vai pat minimālās, un dažos gadījumos, piemēram, kartupeļiem, situāciju pasliktina arī slimības (lakstu puve) un maza bumbuļu izmēra dēļ neskaidra glabāšanas kvalitāte.

Īpaši satrauc vasarāju slimību ietekme un sēklu dīdžība, kas šogad var būtiski

ietekmēt arī nākamās sezonas kvalitāti un pieejamību.

Ziemāju sēklas (piemēram, ziemas kviešu un auzu) kopumā pietiks, īpaši Latvijas iekšējam tirgum. Tāpat ar stiebrzāļu sēklām vietējam patēriņam vajadzētu pietikt, lai gan eksporta vajadzībām to var nepietikt.

Bioloģiskajām saimniecībām, iespējams, šogad varēja būt pieejams lielāks tritikāles sēklas daudzums, jo šis kultūraugs varētu kalpot kā alternatīva vai papildinājums situācijās, kad citu ziemāju sēklu pieejamība ir ierobežota.

Par sarkanā āboliņa sēklas pieejamību vēl ir grūti sniegt galīgu vērtējumu, jo ražas novākšana dažviet vēl nav pabeigta un rezultāti atšķiras pa reģioniem. Tomēr pastāv iespēja, ka arī tā varētu mazliet pietrūkt.

Kultūraugi, kuru sēklu Latvijā vajadzētu pietikt: daudzgadīgie zālaugi – timotiņš, pļavas auzene, ganību airene, auzenāirene, sarkanā auzene. Šo sugu sēklas Latvijā tradicionāli audzē pietiekamā daudzumā. Sēklu eksports nav izslēgts, tomēr vietējam tirgum ar šiem kultūraugiem problēmām nevajadzētu būt.

Kultūraugi ar iespējamu deficītu: sarkanais āboliņš – aizvien nav skaidrs, vai pietiks visiem pieprasījuma daudzumiem; viengadīgie tauriņzieži (viķi, zirņi) un zaļmasas/ nektāraugi, piemēram, facēlija, baltās sinepes, eļļas rutks, griķi, kā arī sēklas kartupeļi. Paredzams, ka pašmāju nepietiekamās ražas dēļ (ir saimniecības, kur tās vispār nav) nosaukto kultūraugu sēklas nākamajai sezonai, visticamāk, būs jāved no citām valstīm.

NODROŠINĀJUMS AR SĒKLĀM CITĀS EIROPAS VALSTĪS

Lai arī pilnīgu skaidrību par sēklu pieejamību dos *Euroseeds* kongress šāgada oktobrī, jau tagad redzams, ka daudzviet vairāku kultūraugu sēklas būs jāieved no citām valstīm.

Igaunijā. Ja ņem vērā noliktavas atlikumus no iepriekšējā gada, vasaras miežu varētu būt pietiekami. Vasaras kviešu sēklu arī pietiek, jo pēc šīs kultūras kopumā ir zems pieprasījums. Arī auzu sēklu varētu pietikt. Lauka pupas novāktas ar augstu mitrumu. Vai varēs sagatavot atbilstošas sēklas – liels jautājums. Ar zirņu sēklu nodrošinājumu varētu būt grūtības – paaugstināts mitrums novācot, veldre, vēla un samazināta raža. Kopumā 2025. gada ražai kvalitāte viduvēja, bet,

ņemot vērā noliktavas atlikumus, ziemāju sēklas nodrošinājums šim rudenim būšot pietiekams.

Lietuvā. Situācija ar vasarāju graudaugu sēklu nodrošinājumu nākamajam pavasarim izskatās labi. Lauka pupas – kvantitātes ziņā ir pietiekami, bet kvalitāti redzēs, kad sāks to analizēt. Ar zirņiem slikts nodrošinājums nākamajam pavasarim. Laba kvalitāte tām ziemāju graudaugu sēklām, kas vāktas no Lietuvas centra uz dienvidiem. Ziemeļu un rietumu daļā situācija sliktāka, bet kopumā nodrošinājums pietiekami labs.

Polijā. Ražas vākšana bija salīdzinoši grūta, sevišķi sākumā, kad lija visvairāk. Taču, tā kā ražas bija augstas, laikapstākļi neatstāja ievērojamu ietekmi uz novāktu sēklu kvantitāti, un izskatās, ka arī ar kvalitāti viss būšot kārtībā. Tā kā kopumā būs labs nodrošinājums gan ar graudaugu, gan tauriņziežu sēklām.

Čehijā. Pēc 2025. gada ražas novākšanas izskatās, ka situācija ar sēklu nodrošinājumu 2026. gadam būs normāla. Iespējams, būs lielāks pieprasījums pēc zirņu un sojas pupu sēklām, jo daļa lauksaimnieku samazina ziemas rapšu sējumu platības.

Vācijā. Lietus periods sadalījis ražas novākšanu divās daļās. Rietumu reģionos, kur kultūraugi nogatavojas agrāk, aptuveni 80% pavairošanas lauku tika novākti pirms lietus, kas atļāva veikt agru sēklu sagatavošanu un sēklu kvalitātes pārbaudi. Kvalitātes pārbaudes ļauj secināt, ka 1000 graudu svars dažādām kviešu šķirnēm svārstās 40–59 g. Kopumā kvalitāte izskatās ļoti laba. Dīgtspēja arī esot laba. Pastāv dažas problēmas ar krišanas skaitli. Pašlaik tiek pārbaudītas riskantas partijas, lai noteiktu dīgšanas enerģiju. Tritikāles platības ir stabilas ar nelielu tendenci uz samazinājumu.

Bioloģisko sēklu ražotāji ziņo par labu speltas kviešu nodrošinājumu, bet sertificētu speltas kviešu sēklu daudzums konvencionālo sēklu ražošanā ir ierobežots. Hibrīdu un populācijas rudzu piegādes situācija kopumā esot laba. Šogad bija vairāk melno graudu, bet modernās iekārtas ar fotošķirotajiem ar tiem varot tikt galā.

Zirņi auguši labi, savukārt ar lauka pupām situācija nedaudz sarežģītāka. Kopumā sēklu nodrošinājums 2026. gada pavasarim būšot labs.

Zviedrijā. Labi ražas vākšanas apstākļi, labas ražas, labs sēklu nodrošinājums visās pozīcijās. ▲